

Kolektywizm a indywidualizm. Metodologia pomiaru w badaniach ekonomicznych

Mariusz Maziarz

Kolektywizm (ang. *collectivism*), zwany inaczej wspólnotowością, orientacją społeczeństwa na wspólnoty, jest jednym z wymiarów kultury wyszczególnionych przez Geerta Hofstede (1980; 2001), który, na podstawie analizy badania ankietowego przeprowadzonego wśród pracowników międzynarodowego koncernu IBM w celu oceny ich podejścia do pracy i wykonywanych obowiązków (*Values Survey Module*), wyszczególnił pięć wymiarów kultury: dystans do władzy, kobiecość i męskość, unikanie niepewności, orientacja długoterminowa oraz kolektywizm i indywidualizm. Kolektywizm jest związany z istotną rolą grupy w takich społeczeństwach, identyfikacją i zależnością emocjonalną jednostki od wspólnoty oraz przywiązywaniem do relacji interpersonalnych i stabilności.

Szereg badań wskazuje na istnienie zależności pomiędzy orientacją społeczeństwa na wspólnoty lub indywidualizm a rozwojem ekonomicznym krajów, jednak do ustalenia takiej relacji niezbędne jest właściwe zdefiniowanie analizowanego wymiaru kultury oraz zoperacjonalizowanie definicji mające na celu umożliwienie mierzenia niniejszego konstruktów. W pierwszej części artykułu dokonano przeglądu definicji kolektywizmu i indywidualizmu występujących w badaniach psychologicznych i socjologicznych. Następnie omówiono socjologiczne i ekonomiczne przejawy zorientowania społeczeństwa na wspólnoty i podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy są to cechy wielowymiarowe, czy kolektywizm jest przeciwieństwem indywidualizmu. Główna część artykułu zawiera analizę miar kolektywizmu/indywidualizmu istniejących w literaturze przedmiotu i argumentację przemawiającą za wykorzystaniem do tego celu zmiennych ekonomicznych skorelowanych z analizowanym wymiarem kultury. Zakończenie zawiera główne wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy oraz wskazanie nierozwiązanych problemów badawczych.

Definicje zorientowania społeczeństwa na wspólnoty

Psychologowie kultury, definiując pojęcie orientacji na wspólnoty (ang.: *collectivism*) podkreślają istotę przynależności do grupy i stawiania celów grupy ponad własnymi ambicjami: (...) *wspólnotowość uważa grupę (np. rodzinę, klan lub państwo) jako pierwszorzędną jednostkę rzeczywistości i wymaga, by jednostki poświęciły się dla dobra interesów wspólnoty* (Realo i in.

2008). Knack i Keefer (1997), na podstawie przeglądu wcześniejszych badań wyszczególniają następujące cechy społeczeństwa zorientowanego na wspólnoty:

1. świadomość wspólnotowa;
2. identyfikacja z grupą;
3. zależność emocjonalna od innych;
4. solidarność grupowa;
5. dzielenie się obowiązkami i przywilejami;
6. potrzeba stabilności;
7. relacje przyjaźni, których nie wybierają jednostki (ang.: predetermined)
8. grupowe podejmowanie decyzji;
9. partykularyzm.

Chen i West (2008), opracowując nową miarę poziomu indywidualizmu/wspólnotowości (ang.: individualism/collectivism; IC) utożsamili orientację na wspólnoty z:

1. jednością z innymi ludźmi;
2. poczuciem fundamentalnego połączenia z innymi;
3. orientacją na relacje;
4. zorientowaniem interpersonalnym.

Niektórzy psychologowie kultury uznają, że powyższe definicje orientacji społeczeństwa na wspólnoty spływają ten wymiar kultury. Niezgodność opinii badaczy na temat dokładnych wyznaczników orientacji na wspólnoty można wykazać przykładem badania prowadzonego przez House i in. (2004). Autorzy oparli swoją analizę na badaniu GLOBE, w którym ankietowano respondentów pochodzących z 62 społeczeństw i uznali, że można wyróżnić dwa rodzaje wspólnotowości:

1. wspólnotowość grupową (ang.: in-group collectivism) – poczucie jedności z grupą, do której należy jednostka, jego przejawem jest lojalność wobec rodziny lub organizacji;
2. wspólnotowość instytucjonalną (ang.: institutional collectivism) – która mierzy poziom identyfikacji ze społeczeństwem.

Powyższe rozróżnienie rodzajów wspólnot pozwala na obserwację różnic w zachowaniu i oczekiwaniach jednostek wobec poszczególnych typów grup. Społeczeństwa zorientowane wspólnotowo wymagają braku konfliktu i harmonijnej współpracy wewnątrz grup do których należy jednostka (np.: rodzina, znajomi, współpracownicy). Jednocześnie, ludzie żyjący w takich społecznościach oczekują pojawienia się konfliktu w czasie kontaktów z członkami innych grup (Tiessen 1997), co odróżnia ich podejście od jednostek nastawionych indywidualistycznie.

Społeczności zorientowane indywidualistycznie nie różnicują kontaktów z członkami należącymi do tych samych i innych wspólnot, nie pożądamy konfliktu w kontakcie z ludźmi zarówno wewnątrz jak i spoza własnej grupy, lecz oczekując możliwości jego wystąpienia w związku z różnicą interesów.

Indywidualizm

Zwykle uważa się, że na przeciwnym biegunie analizowanego wymiaru kultury wyszczególnionego przez Geerta Hofstede (1980) leży indywidualizm. W kulturach indywidualistycznych społeczeństwo podkreśla wagę: niezależności, konkurencyjności i unikatowości jednostek. Green i in. (2005) podobnie rozumieją orientację na jednostkę, wskazując występujące w takich wspólnotach przywiązanie do:

1. niezależności;
2. samodzielności;
3. unikatowości;
4. osiągnięć;
5. konkurencji;
6. odpowiedzialności za swoje zachowania.

Powyższe cechy zostały dobrze podsumowane przez Hui i Triandisa (1986), którzy badali rozumienie terminu „indywidualizm” wśród psychologów i antropologów. Analizując zebrane wyniki ankietowe, zaproponowali definicję, zgodnie z którą indywidualizm jest to: *uczucie lub zachowanie, w którym przewodnią zasadą jest korzyść jednostki.*

Tiessen (1997) wyszczególnia wartości związane z indywidualizmem: osiągnięcia, ukierunkowanie na siebie, siłę przebiccia (ang.: social power) oraz stymulację i stawia je w opozycji do idei ważnych w społeczeństwie zorientowanym wspólnotowo, tj.: orientacji na społeczeństwo, konformizmu, bezpieczeństwa i tradycji. Istotną cechą indywidualizmu jest tłumaczenie sukcesu swoimi zdolnościami, natomiast porażki – czynnikami zewnętrznymi.

Przejawy kolektywizmu

Różnice pomiędzy społeczeństwami zorientowanymi wspólnotowo a indywidualistycznie nie sprowadzają się wyłącznie do innych wartości deklarowanych jako istotne dla ich członków, lecz są związane z obserwowalną dyferencjacją życia społecznego i ekonomicznego. Peredo i Chrisman (2006) wskazują, że przywiązanie dużej wagi do stosunków interpersonalnych ma charakter nie tylko deklaracyjny, lecz relacje międzyludzkie w kulturach zorientowanych wspólnotowo rzeczywiście są lepsze, co jest związane z dwoma aspektami życia gospodarczego. Po pierwsze, w takich

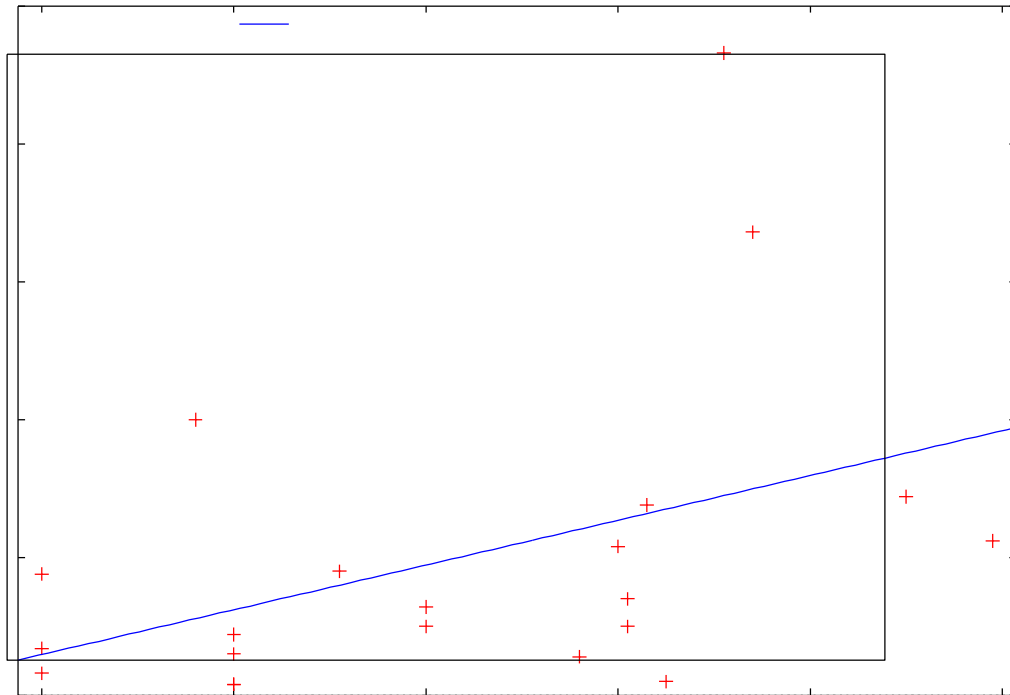
społecznościach poziom przestępczości jest niższy (Cobb 1976, Naroll 1983, Knack i Keefer 1997), co umożliwia obniżenie poziomu wydatków budżetowych: na policję i sądownictwo oraz prywatnych: na ochronę i ubezpieczenia majątkowe. Wagner (2002) za przyczynę wskazuje rzadsze przypadki łamania norm grupowych, które ograniczają samolubne zachowania jednostek, dzięki czemu ludzie raczej wnoszą wkład do społeczeństwa niż wykorzystują okazję do nielegalnych zachowań. Do podobnych wniosków dochodzą Knack i Keefer (1997), obserwując pozytywny związek pomiędzy orientacją na wspólnoty i lojalnością w stosunku do grupy. Dodatnia zależność pomiędzy liczbą przestępstw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców i poziomem orientacji na wspólnoty jest również widoczna w przypadku krajów należących do Unii Europejskiej ($r=0,63$, $p=0,002$) (Maziarz 2015a).

Również Huff i Kelley (2005) stwierdzają, że dłuższe trwanie relacji międzyludzkich (także biznesowych) w kulturach komunitarystycznych może być związane z mniejszym prawdopodobieństwem zachowań oportunistycznych u osób zorientowanych wspólnotowo, ponieważ tacy ludzie uważają za ważne grupowe normy i wierzenia, dążąc do realizacji interesów wspólnotowych.

Po drugie, potrzeba przynależności do wspólnoty i istota relacji międzyludzkich powoduje, że więzi społeczne są silniejsze (Power i in. 2010), co przejawia się m. in. tym, że przynależność jednostki do wspólnot zapewnia nieformalne zabezpieczenie przeciwko różnym zdarzeniom losowym. (Ball 2001) Orientacja na wspólnoty powoduje, że wykluczeni i biedni oraz borykający się ze skutkami różnych klęsk mogą liczyć na pomoc ze strony rodziny, wspólnoty lokalnej lub religijnej. Oznacza to, iż wysoki poziom wspólnotowości w społeczeństwie pozwala na ograniczenie roli państwa w redystrybucji dochodów i zapewnieniu opieki socjalnej (Siewierski 2012), co przyczynia się do szybszego rozwoju ekonomicznego krajów o kulturze kolektywistycznej (Maziarz 2015b).

Powyższe przypuszczenia znajdują potwierdzenie w danych statystycznych zebranych dla większości państw Unii Europejskiej, por. Rysunek 1. Im większy poziom indywidualizmu społecznego tym więcej pieniędzy rząd przeznacza na opiekę nad osobami starszymi ($R=0,422$, $p=0,565$).

Rysunek 4. Dodatnia zależność pomiędzy poziomem kolektywizmu a wydatkami na opiekę nad starszymi osobami.

Źródło: Opracowanie własne

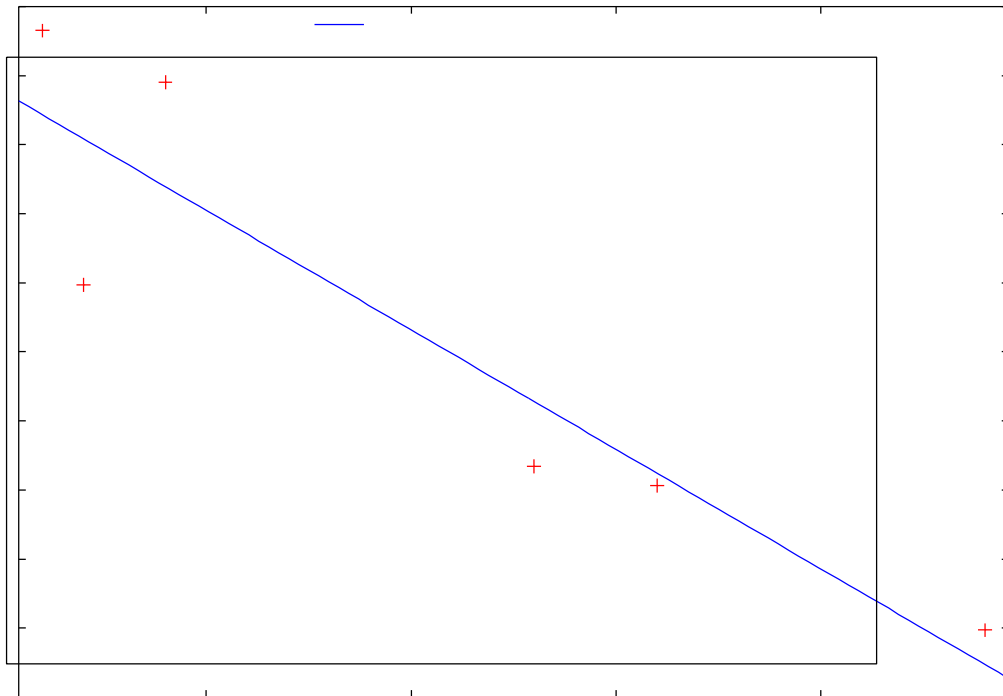
Możliwość uzyskania pomocy od członków wspólnoty jest związana z poczuciem współzależności jednostek od grupy, co potwierdza analiza danych wskazujących na poziom poczucia współzależności od innych oraz wielkości wydatków na opiekę społeczną, por. Rysunek 2. Powyższe wartości wykazują ujemną korelację.

Świadomość zależności od wspólnot powoduje, że stosunki międzyludzkie w społeczeństwach nastawionych wspólnotowo są bardziej długotrwałe (Tiessen 1997). Stałość relacji międzyludzkich przyczynia się do zwiększenia zaufania społecznego (Ketkar i in. 2012), które wpływa również na efektywność stosunków pomiędzy partnerami handlowymi. Wyższy poziom zaufania związany z poznaniem partnera biznesowego powoduje, że ludzie w kulturach zorientowanych wspólnotowo nie wbudowują w kontrakty klauzul „rozwodowych”, co jest częstą praktyką m. in. w zorientowanym indywidualistycznie, amerykańskim społeczeństwie. (Raben 1992)

Orientacja społeczeństwa na wspólnoty jest związana z pozytywnymi zjawiskami również wewnątrz organizacji. Przynależność do grupy w krajach zorientowanych wspólnotowo ma głębszy charakter (Moorman i Blakely 1995). Wagner (1995) stwierdza, że chęć pracowników do współpracy jest większa w firmach działających w społeczeństwach o wyższym poziomie komunitaryzmu. Dane

zebrane dla krajów Unii Europejskiej nie wykazują takiej zależności. Korelacja jest nieistotna statystycznie. ($r=0,309$, $p=0,173$). Badania Ellsona (1983), prowadzone wśród liderów zespołów, potwierdzają wyniki uzyskane przez Wagnera (1995): orientacja na wspólnoty zmniejsza konkurencję pomiędzy nimi.

Rysunek 5. Zależność pomiędzy poziomem wydatków na opiekę społeczną i poziomem współzależności w grupie 6 państw Unii Europejskiej.

Źródło: Opracowanie własne

Z drugiej strony, wysoki poziom indywidualizmu społecznego jest związany z separacją jednostek, które nie są skłonne do zaangażowania się w działalność społeczną lokalnej wspólnoty. Jak wykazują Case i Katz (1991) na podstawie badania mniejszości narodowych w Stanach Zjednoczonych, dzieci mieszkające w dzielnicach o wyższym poziomie zaangażowania społecznego obywateli częściej kończą szkołę i znajdują pracę. Orientacja na wspólnoty przyczynia się do lepszej jakości komunikacji pomiędzy ludźmi oraz jedności interesów indywidualnych i grupowych (Adams i Ruiz Ulloa 2003).

Na podstawie badania organizacji z Indii i Irlandii, Ramamoorthy i in. (2007) również stwierdzają, że wyższy poziom orientacji na wspólnoty w firmie wpływa na większą lojalność wobec zespołu, a także: zachowania prospołeczne, liczbę nieobecności w pracy, stopień fluktuacji kadry

(turn-over), pracę grupową, chęć pozostania w firmie oraz systemy wynagrodzeń. Podobne wnioski formułują Parkes i in. (2001) i Glugstan (2001), wskazując na korelację poziomu wspólnotowości i poziomu zaangażowania pracowników. Ich wyniki mogą stanowić wytłumaczenie pozytywnej korelacji bezpieczeństwa pracy i wspólnotowości, zaobserwowanej przez Gomes-Mejia i Wellbournea (1991).

Ponadto, orientacja na wspólnoty lub indywidualium jest związana z przyczynami awansu pracowników. Kwalifikacje determinują karierę w społeczeństwach drugiego typu, gdzie wybór pracowników ma charakter merytoryczny i kontraktowy. Kraje, gdzie przeważa orientacja na wspólnoty, charakteryzują się dłuższym okresem zatrudnienia i awansowaniem zatrudnionych o dużym doświadczeniu. W takich społecznościach wybór pracowników jest dokonywany na podstawie dopasowania do organizacji, tj. współpracowników (Ramamoorthy i in. 2007).

Przeciwieństwa czy wielowymiarowa zależność?

Liczba wymiarów kultury mierząca poziom orientacji społeczeństwa na wspólnotę i/lub indywidualium nie jest rozstrzygnięta. W literaturze przedmiotu przeważają głosy za istnieniem kontinuum indywidualizm/wspólnotowość, co jest tradycyjnym ujęciem omawianego w tym punkcie problemu.

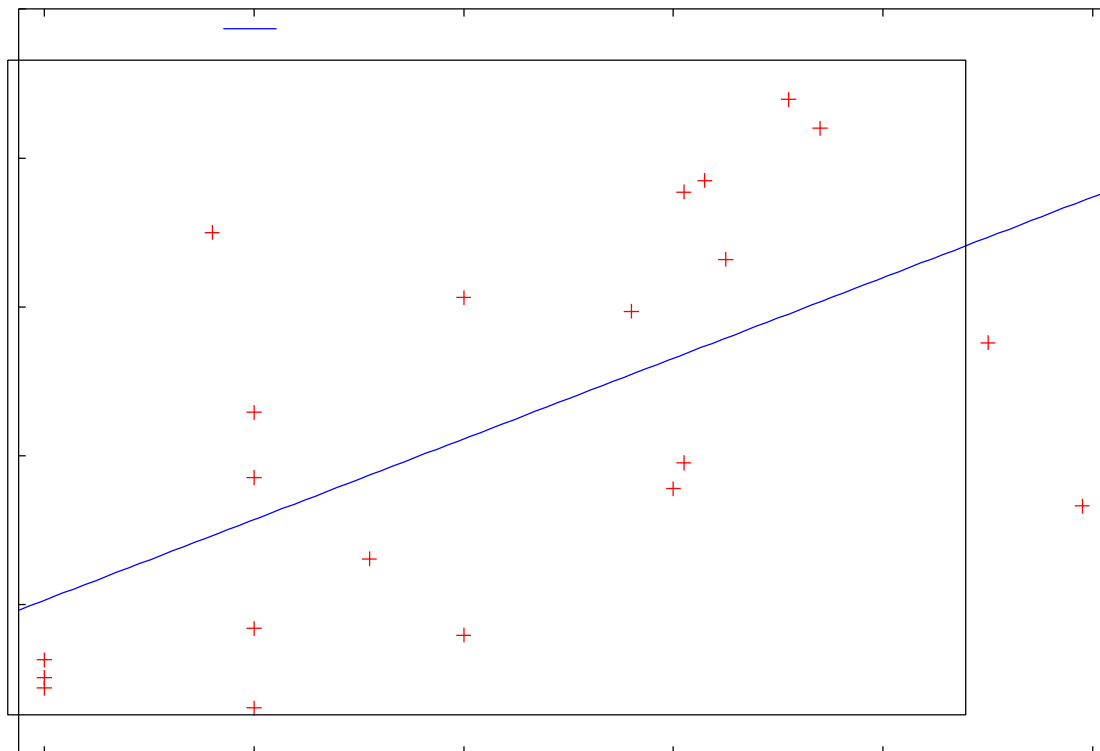
Innym rozwiązaniem tej kwestii jest wyróżnienie dwóch wymiarów kultury, tj.: indywidualizmu i wspólnotowości. Takie rozwiązanie pozwala na lepsze wytłumaczenie obserwowanej wśród nowoczesnych społeczeństw coraz większej zależności jednostek od państwa i jednoczesnego nasilenia orientacji na indywidualium (Allik i Realo 2004). Powyższa zależność istnieje również wśród państw należących do krajów Unii Europejskiej: kraje, gdzie wskaźnik IC, którego wyższe wartości wskazują na przewagę wartości indywidualistycznych w społeczeństwie jest dodatnio skorelowany z wielkością przychodów rządowych ($r=0,601$; $p=0,004$), por. Rysunek 3.

W literaturze przedmiotu można również znaleźć propozycje próbujące łączyć powyższe odpowiedzi na pytanie o liczbę wymiarów kultury związanych z nasileniem orientacji na wspólnoty i indywidualium. Triandis i Suh (2002) uważają, że na poziomie społecznym powyższe orientacje stanowią przeciwieństwa, tworząc kontinuum. Natomiast na poziomie indywidualnym istnieją dwa osobne wymiary. Podobny pogląd wyrażają Realo i in. (2002) oraz Rhee i in. (1996).

Poza badaczami opowiadającymi się za jedną z dwóch możliwości odpowiedzi na pytanie o liczbę wymiarów kultury związanych z wspólnotowością i indywidualizmem, w literaturze przedmiotu pojawiają się również inne propozycje. Wagner (2002) proponuje wyróżnienie dwóch wymiarów: ontologicznego i utylitarystycznego kontinuum wspólnotowość/indywidualizm. Pierwszy

z nich, słabiej zbadany, określa wizję własnej osoby, tj. określa postrzeganie ja/my i jest związany ze stawianiem na pierwszym miejscu potrzeb własnych lub dobra wspólnoty, do której przynależy jednostka. Utylitarystyczny wymiar jest związany z tradycyjnymi miarami, oznaczając potrzeby przynależności i kontaktów społecznych. Na potwierdzenie swojej tezy Wagner (2002) wskazuje, że jednostka może być jednocześnie np.: ontologicznym indywidualistą i utylitarystycznie zorientowanym na wspólnoty, czyli nie uważać się za członka wspólnoty, lecz odrębną jednostkę a zarazem dbać o interesy grupy.

Rysunek 6. Zależność pomiędzy wielkością wydatków rządowych (% PKB) i nasileniem indywidualizmu.

Źródło: Opracowanie własne

Innym wielowymiarowym ujęciem jest, opisane powyżej, wyróżnienie wspólnotowości grupowej i instytucjonalnej (House i in. 2004). Ponadto, Chen i West (2008) wyszczególniają orientację na wspólnoty trzech typów: rodzicielską, przyjacielską i inną.

Tabela 8. Indywidualizm i wspólnotowość. Porównanie.

	Orientacja na indywiduum	Orientacja na wspólnoty
Wartości	<ul style="list-style-type: none"> • niezależność • samodzielność • unikatowość • oportunizm • nastawienie na osiągnięcia i konkurowanie • odpowiedzialność za swoje zachowania 	<ul style="list-style-type: none"> • świadomość wspólnotowa • zależność emocjonalna od innych • identyfikacja z grupą • konformizm • orientacja na relacje • przestrzeganie norm grupowych • interpersonalizm • bezpieczeństwo • tradycja • grupowe podejmowanie decyzji
Przejawy	<ul style="list-style-type: none"> • transakcyjny charakter relacji • wyższy poziom przestępczości • wyższe wydatki na opiekę społeczną • nasiloną konkurencja wewnątrz organizacji • częstsze zmiany miejsca pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • lepsze i dłuższe relacje międzyludzkie i biznesowe • niższy poziom przestępczości • silniejsze więzi społeczne • mniejsze wydatki na opiekę społeczną • większa chęć pracowników do współpracy i lojalność wobec zespołu • wyższy poziom zaangażowania pracowników • rzadsze zmiany miejsca pracy

Źródło: Opracowanie własne

Sposoby mierzenia kolektywizmu/indywidualizmu

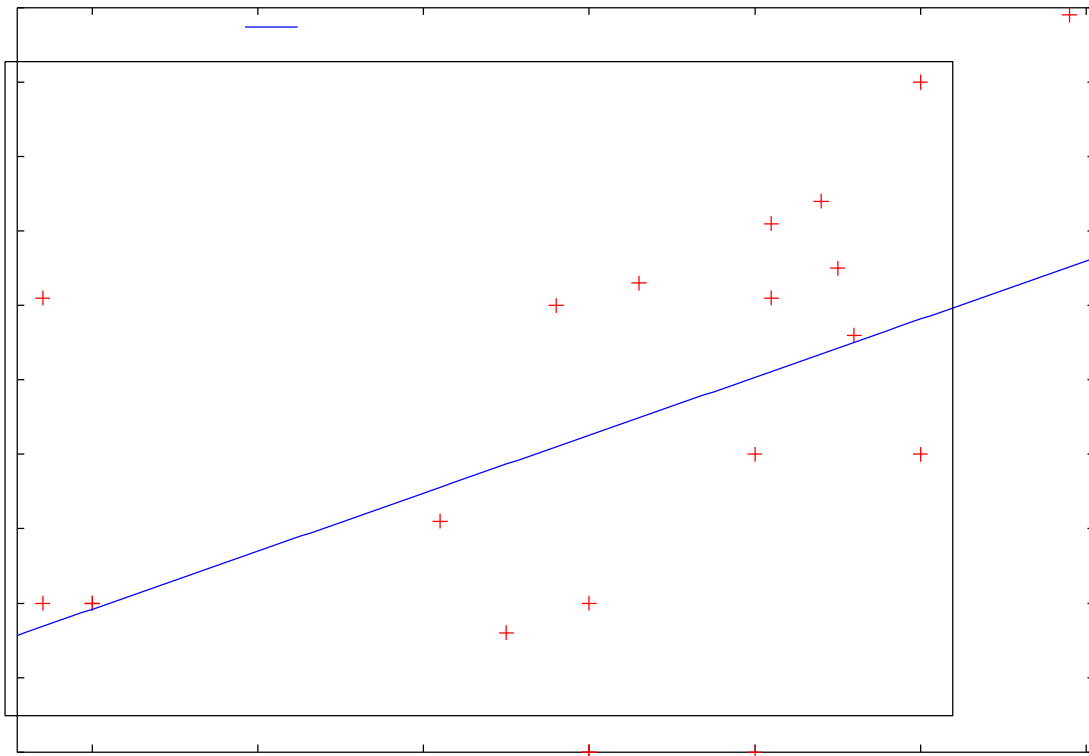
Dotychczas opracowano szereg miar analizowanego tutaj wymiaru kultury wyróżnionego po raz pierwszy przez Hofstede (1980), a dyskusja na temat wyboru najbardziej optymalnego miernika wciąż pozostaje otwarta. Po pierwsze, indywidualizm i kolektywizm mogą mieć różne przejawy w krajach należących do innych kręgów kulturowych. Dla przykładu; indywidualizm, będąc w Stanach Zjednoczonych konstruktem jednorodnym, w Chinach składa się z przewodzenia (ang.: taking the lead) i przyciągania uwagi (ang.: attention seeking), które mają różny wpływ na efektywność pracowników (Chen i West 2007). Pierwszy z nich sprzyja wydajności, natomiast drugi jest związany z zachowaniami aspołecznymi, co może powodować błędne wyniki badań nad związkiem pomiędzy poziomem indywidualizmu a zachowaniami organizacyjnymi w przypadku, gdy do badań użyto niewłaściwej miary. Ponadto, ludzie wywodzący się z różnych kultur będą najprawdopodobniej inaczej formułować odpowiedzi na skali Likerta ze względu na inne punkty odniesienia. Przyczynami mogą być m. in. różnice w tym, co jest pożądane społecznie oraz tendencja do użycia lub unikania ekstremalnych skal (Schwartz 1994).

Po drugie, w ciągu trzydziestu czterech lat od powstania pierwszej miary indywidualizmu przeprowadzono ponad 60 badań mierzących ten wymiar kultury. Pomimo dużej liczby badań wymiaru indywidualizmu/kolektywizmu kultur, wyniki jedynie kilku z nich mogą zostać zastosowane do analizy wpływu orientacji na wartości wspólnotowe na wzrost gospodarczy. Ze względu na zakres geograficzny analiz, najpopularniejszymi miernikami jest wskaźnik IND/COL opracowany przez Geerta Hofstede (1980) oraz IC opracowany przez Dienera i in. (2000).

Dane zebrane przez Hofstede (1980) są najpopularniejszym wskaźnikiem nasilenia indywidualizmu w kulturach wykorzystywanym w badaniach ekonomicznych. Pomimo opisanego przez autora również innych wymiarów kultury, ustalenia Geerta Hofstede na temat indywidualizmu/wspólnotowości są najczęściej cytowanym aspektem jego prac (Hamamura 2011). Być może ze względu na swoją popularność, wskaźnik IND/COL jest coraz szerzej krytykowany przez psychologów kultury. Schwartz (1994) zarzuca mu zbyt szerokie ujęcie zagadnienia. Johnson i Lenartowicz (1998) zauważyli, że wartości IND/COL są negatywnie skorelowane z poziomem zaangażowania społecznego, co miałoby stanowić argument za niewłaściwym ujęciem orientacji na wspólnoty przez Geerta Hofstede. Najmocniejszą krytykę można znaleźć w artykule Chena i Westa (2007), którzy piszą: *wskaźnik Hofstede może być bardziej powiązany z celami pracy niż wymiarem indywidualizm-wspólnotowość*, argumentując taki punkt widzenia pytaniami z ankiety, na podstawie której został zbudowany; dla przykładu - o wybór sposobu spędzania czasu: z rodziną lub poświęceniu go karierze.

Biorąc pod uwagę krytykę wskaźnika indywidualizmu opracowanego przez Geerta Hofstede, Diener i in. (2000) opracowali miarę IC, korzystając z danych World Values Survey. Interesujące jest, iż pomimo mierzenia tej samej cechy przez oba wskaźniki, ich wartości dla krajów Unii Europejskiej są skorelowane w niewielkim stopniu ($r=0,485$, $p=0,026$), co pozwala przypuszczać, że powyższa krytyka pod adresem wskaźnika opracowanego na podstawie *Values Survey Module* jest trafna. Niska korelacja może oznaczać, że miara skonstruowana przez Hofstede mierzy raczej inny konstrukt (np. poziom indywidualizmu pracownika) niż poziom orientacji społeczeństwa na wspólnoty/indywiduum.

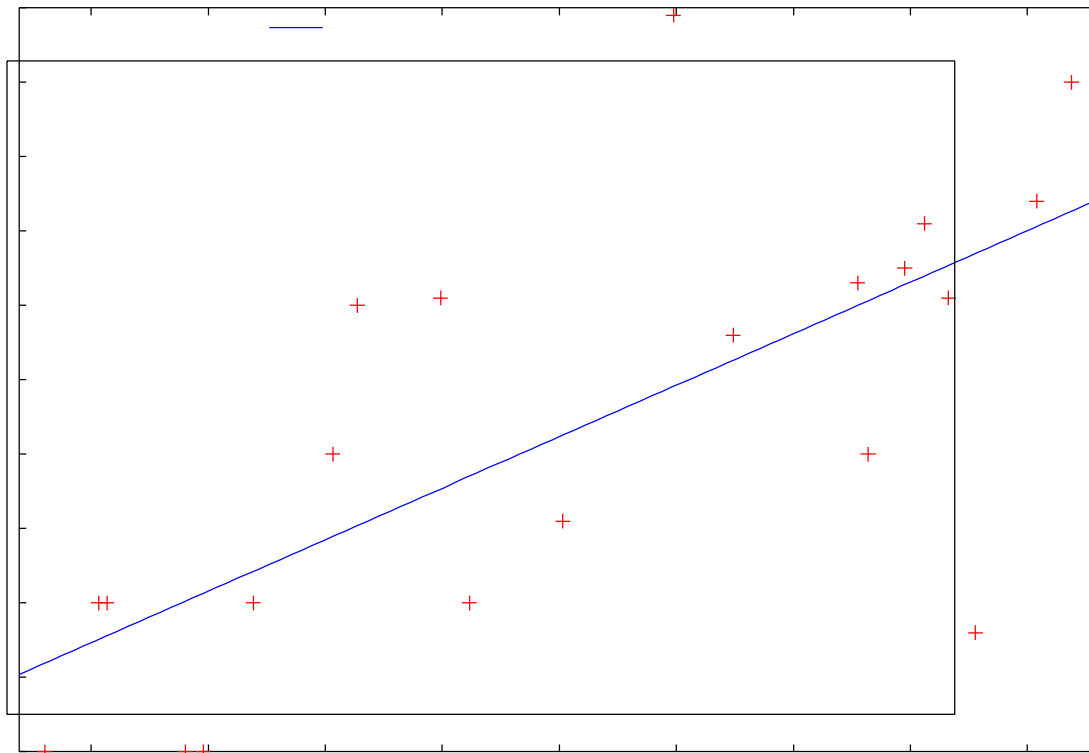
Rysunek 7. Wykres rozrzutu pomiędzy miarami kolektywizmu/indywidualizmu: IC i IND/COL

Źródło: opracowanie własne

Poza wspomnianymi powyżej, interesującą miarę poziomu orientacji na wspólnoty zaproponowali Green i in. (2005), wyróżniając trzy wymiary związane z analizowanymi kwestiami: chęć konkurencyjności, poleganie na sobie, współzależność (ang.: *competitiveness, self-reliance, interdependence*).

Ponadto, biorąc pod uwagę wyniki badań przytoczone w trzeciej części, orientacja na wspólnoty poszczególnych społeczeństw może być mierzona pośrednio poprzez wykorzystanie zmiennych makroekonomicznych, takimi jak: wielkość dochodów rządu, wielkość wydatków przeznaczanych na opiekę społeczną, wydatków na opiekę osób starszych itd. Być może, ze względu na możliwe błędy wynikające z innego rozumienia pytań ankietowych oraz dywergencji pomiędzy deklaracyjnymi wartościami a rzeczywistymi wyborami jest to najdokładniejsza miara poziomu wspólnotowości społeczeństwa, choć takie stwierdzenie wymaga dalszych badań.

Rysunek 8. Wykres rozrzutu wskaźnika IC i wielkości wydatków na cele społeczne per capita.

Źródło: Opracowanie własne

Przedstawiona powyżej argumentacja Siewierskiego (2012), który wykazuje, że wyższy poziom orientacji na wartości wspólnotowe społeczeństwa jest związany z niższymi wydatkami na opiekę społeczną, znajduje potwierdzenie w danych reprezentujących kraje Unii Europejskiej. Poziom korelacji pomiędzy wielkością wydatków społecznych *per capita* oraz wskaźnikiem indywidualizmu/wspólnotowości IC jest silnie dodatnia ($r=0,697$, $p= 0,0004$), co oznacza, że im wyższy poziom indywidualizmu notowany jest w społeczeństwie, tym wyższe są wydatki na cele socjalne, por. Rysunek 5.

Zakończenie

Powyżej zdefiniowano pojęcia kolektywizmu i indywidualizmu, które, pomimo występujących w literaturze przedmiotu głosów przeciwnych, lepiej jest obecnie traktować jako przeciwieństwa jednego wymiaru kultury niż osobne konstrukty ze względu na dotychczasowy brak zoperacjonalizowania takich ujęć. Analiza zależności pomiędzy orientacją społeczeństw na wspólnoty lub indywidualizm i cechami gospodarek wskazuje, że do mierzenia nasilenia zorientowania społeczeństwa na wspólnoty lub indywidualizm w badaniach przekrojowych mogą być wykorzystane

zmienne makroekonomiczne takie jak – dla przykładu - wydatki państwa na cele socjalne, które są dodatnio skorelowane z poziomem indywidualizmu. Takie podejście wydaje się mieć dwie istotne zalety. Po pierwsze, umożliwia uniknięcie zarzutów stawianych wobec wykorzystywanych w literaturze przedmiotu miar indywidualizmu/kolektywizmu opartych na badaniach ankietowych. Po drugie, umożliwia rozszerzenie grupy badanych krajów w badaniach przekrojowych i panelowych ze względu na fakt, iż dane opisujące zmienne makroekonomiczne, w przeciwieństwie do socjologicznych miar analizowanego wymiaru kultury, są obecnie dostępne dla praktycznie wszystkich krajów.

W artykule przedstawiono jedynie kilka zmiennych ekonomicznych skorelowanych z nasileniem zorientowania społeczeństwa na wspólnoty lub indywidualium. Popularyzacja i stosowanie na szerszą skalę podejścia zalecanego w niniejszym artykule w badaniach w dziedzinie kulturowych uwarunkowań gospodarki wymaga dalszych analiz wskazujących jakie zmienne makroekonomiczne są najsilniej skorelowane z poziomem indywidualizmu/wspólnotowości oraz opracowanie wzorów umożliwiających przeliczanie wybranych zmiennych na syntetyczną skalę poziomu indywidualizmu/wspólnotowości. Przeprowadzona analiza pokazuje, że rozwój ekonomiczny oraz organizacja systemu gospodarczego jest uwarunkowana cechami kultury społeczeństwa, który tworzy organizm gospodarczy. Celem odrębnych badań powinno być wskazanie przejawów pozostałych wymiarów kultury w życiu gospodarczym oraz opracowanie ich miar opartych na danych makroekonomicznych.

O autorze

Mariusz Maziarz jest doktorantem w Katedrze Ekonomii Ekologicznej na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Zainteresowania naukowe obejmują metodologię i filozofię ekonomii.

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza sposobów mierzenia jednego z wymiarów kultury wyróżnionych przez Geerta Hofstede, tj. indywidualizmu/kolektywizmu. Po pierwsze, dokonano przeglądu definicji rozważanych pojęć. Po drugie, rozważano popularne miary analizowanego wymiaru kultury, wskazując ich zalety i wady. Po trzecie, omówiono zależności pomiędzy nasileniem kolektywizmu lub indywidualizmu w społeczeństwie a zmiennymi makroekonomicznymi. Na podstawie prowadzonych rozważań stwierdzono, że ze względu na istniejącą w literaturze przedmiotu krytykę miar nasilenia kolektywizmu/indywidualizmu opartych na badaniach ankietowych najlepszym sposobem analizy zorientowania społeczeństwa na wspólnoty lub indywidualium jest analiza wybranych zmiennych makroekonomicznych skorelowanych z rozważanym wymiarem kultury.

Summary

In this paper, I analyze different approaches to measuring one of the dimensions of culture discovered by Geert Hofstede, i.e. individualism/collectivism. First, I reviewed present in the psychological and sociological literature definitions of collectivism and individualism. Second, I considered the most popular measures of collectivism and individualism based on questionnaires. Third, I indicated the correlations between individualist/collectivist orientation of culture and features of economy and argued that the degree to which a society is individualist/collectivist can be measured by a number of macroeconomic variables. Finally, I conclude that this way of defining whether a considered society is collectivist/individualist should be preferred due to two main advantages. Namely, the measures based on questionnaires are criticised in the literature because of certain drawbacks and the use of macroeconomic variables makes extending a sample in cross-country research possible.